

MODERN KAZAK EDEBİYATININ TEMSİLCİSİ ABİŞ KEKİLBAYEV'İN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE

*Damira İBRAGİM**

ÖZET

Abiş Kekilbayev, modern Kazak edebiyatının önemli isimlerindedir. Yazarın edebiyat serüveni çocukluk yıllarında yazdığı gazete haberleri ve kısa manzumelerle başlamıştır. Abiş Kekilbayev, lise öğrencisiyken bazı tanınmış yazarların eserlerini eleştirerek edebiyat camiasına adına duyurmuştur. Abiş Kekilbayev'in ilk kitabı seçilmiş şiirlerinden oluşmuştur. Ancak daha sonra modern Kazak hikâye ve romanında kendisini ispatlamıştır. Özellikle Kazak tarihinin önemli şahsiyetlerinin ve olaylarının anlatıldığı tarihî romanları, Kazak edebiyatının temel eserler listesinde yerini almıştır. Bu çalışmada şair, yazar, belâgat ustası ve devlet adamı Abiş Kekilbayev'in hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında detaylı bilgiler verilerek tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazak edebiyatı, Abiş Kekilbayev, Kazak tarihî romanı, mankurtluk.

THE LIFE AND WORK OF THE MODERN KAZAKH NOVELIST ABİŞ KEKİLBAYEV

ABSTRACT

Abiş Kekilbayev is one of the most important names in modern Kazakh literature. The author's adventure of literature has begun with newspaper reports and short poems that he wrote in his childhood. In high school years he made a name in circle of literature by criticizing some works of well-known authors. Abiş

*Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları,
cansayaomirzah@hotmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Kekilbayev's first book consists of selected poems. However, afterwards, he achieved to prove himself in modern Kazakh tale and novel. Especially his historical novels which treated important personalities and events of Kazakh history, took their place in the list of Kazakh literature's basic works. In this study; a poet, an author, a master of rhetoric and a statesman Abiş Kekilbayev's life, personality and works will be introduced by giving detailed informations.

Key Words: Kazakh literature, Abiş Kekilbayev, Kazakh historical novel, mankurt.

1.Hayati

1.1.Ailesi

Abiş Kekilbayev, 6 Aralık 1939 yılında Kazakistan'ın Mangıstav vilayeti, Mangıstav ilçesine bağlı Ondı köyünün Mırzayır nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Büyük dedesi Hocanazar Canavoğlu Kazakların Mangıstav'a yerleşmesinde önemli rolü üstlenen, Mangıstav tarihinde mühim bir yeri olan, meşhur bir kimsedir. Öz dedesi Jamankul, Abiş'in babası Kekilbay'ı everdikten hemen sonra 1924 yılında vefat etmiştir. 1928-31 yılları Kazakistan tarihinin kara sayfaları olarak bilinir. Bu yıllarda kolhozlaştırma bahanesi ile zenginlerin mallarına zorla el konularak müsadere edilmiştir. O sırada Abiş'in babası, atayurdunu bırakıp komşu ülke Türkmenistan'a geçmiştir. O, önce Krasnovodsk limanında hamal, sonra Bekdaş Kimya Fabrikasında işçi olarak çalışmıştır. 1937 yılında Bakü ve Mahaçkala üzerinden doğduğu köye dönmüştür. Kekilbay, memleketine geldikten sonra bir müddet kolhoz işçisi, Tavşık Madeninde maden işçisi olarak çalışmıştır. 1942 yılında 2. Dünya Savaşı'nda Sovyet ordusuna çağırılan Kekilbay, Stalingrad Meydanı'nda şehit düşmüştür. Onu tanıyanlar, Kekilbay'ın "Kazakların millî sazı dombıra çalmayı, at ve atçılığı seven"¹ tam anlamıyla Kazaklığı yaşayan bir kimse olduğunu söylemişlerdir.

Dört çocuklu ailenin tek erkek çocuğu olan ve çok küçük yaşta babasını kaybeden Abiş Kekilbayev'in büyüüp önemli bir şahsiyet olmasında² annesi Aysavle'nin, ablalarının ve özellikle de doğduğu köyün insanların büyük katkıları olmuştur. Yazar, "Dünyaya gözümü açtığımda etrafımda gördüğüm, yetimler ve dullar

¹ Janbolat Aupbaev, "Avtograf", **Juldız**, Almatı 1996, S. 1, s.35.

² Janbolat Aupbaev, agm, s.35.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

*ortamıydı*³ diyerek çocukluğunun 2. Dünya Savaşı'na denk geldiğini hatırlar. Abiş Kekilbayev, bugünlere gelmesini öncelikle hemşehrilerine borçlu olduğunu “*çocukken, ‘dünyanın en iyi ve seçilmiş insanları bizim köyde toplanmış’, diye düşünürdüm; öyle olmasaydı, çok küçük yaşta yetim kalan bir nesil bugünlere gelebilir miydi?*”⁴ sözleriyle dile getirir.

A. Kekilbayev’in annesi Aysavle zengin ve köklü bir ailenin kızıdır. 95 yıl yaşayan Aysavle anayı görenler ve onun konuşmalarını dinleyenler, Abiş’in zengin kelime hazinesini ve derin düşünce yapısını annesinden öğrendiğini söylemişlerdir. Sovyet döneminde Aysavle ana da önce Ondı kolhozunda işçi, 1942-45 yıllarında Tavşık Madeni’nde madenci, 1945-62 yıllarında ise “Ekpindi” Kolhozu’nda işçi olarak çalışmıştır.

1. 2. Tahsil Durumu

Abiş Kekilbayev’in okumaya, yazmaya, genel olarak kitaba, kâğıda ve kaleme merakı çok küçük yaşta başlamıştır. Daha üç-dört yaşlarında çocukken ablalarının kitap ve defterlerini karıştırmayı seven Abiş, beş yaşında okuma yazmayı çok iyi derecede öğrenmiştir. Köyde kendi yaşlıları oyun peşinde iken o, köy okulu yanında makulatura⁵ için bırakılan kâğıtlardan, eski öğrenci defterlerinden yazıları güzel ve belirgin olanlarını seçip evine getirir, onlara bakarak kum üzerinde aynısını yazmaya çalışmıştır⁶. Kekilbayev, beş-altı yaşlarında iken köy yerine çok nadir ulaşan gazete ve dergileri okuyup anlayacak kadar okumasını ilerletmiştir. 1947 yılında köyde ilkokula başladığında öğretmeni hem okuyup okuduklarını anlatabilen, hem de hatasız ve güzel yazmayı başaran zeki öğrencisine hayran kalmış, iyi bir gelecek temennisinde bulunmuştur.

Abiş Kekilbayev, 1948-54 yıllarında Ondı’daki ortaokulda okumuş, 1955-57 yıllarında lise eğitimini Üštağan’da tamamlamıştır. 1957 yılında Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümüne kayıt yaptırmış, öğrenciliğinin ilk günlerinden itibaren edebiyat kulüplerinde aktif görevler üstlenmiştir.

³ Janbolat Aupbaev, agm, s.37.

⁴ Janbolat Aupbaev, agm, s.36.

⁵ Makulatura, Sovyet döneminde gereksiz eski kâğıtların, tekrar üretim için, yani geri dönüşüm amaçlı toplanması işlemi. Özellikle okulların yanında kurulan özel bir yere gereksiz kâğıtlar öğrenciler tarafından toplatılır, çok kâğıt toplayan öğrenciler de teşvik amaçlı şehir seyahatleri, sinema veya tiyatro biletleri, hayvanat bahçesi gezisi veya çanta, saat vs. gibi hediyelerle ödüllendirilirdi.

⁶Mırzageldi Kemel, “Söz Qudiret”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 10.01.2010).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

1. 3. Kişiliği Ve İlk Yazıları

Abiş Kekilbayev'in yazma merakı şiirle başlamıştır. İlk şiirlerini (manzumelerini) “*köyün genç delikanlılarının 'siparişi' üzerine onların sevgililerine ithafen*”⁷ yazan Abiş'in daha sonraki teşebbüsü gazete haberleri şeklinde olmuştur. İlkokul 5. sınıf öğrencisi iken, kolhozdaki tarım işlerini, toprakların gereği gibi işlenmediğini eleştiren “*Ekpindi Kolhozu neden ekin ekmiyor?*” adlı bir haber-makalesi ilçe merkez gazetesinde yayımlanmıştır. İşçi ve kolhoz adına yapılan hiçbir belgenin göz ardı edilmediği Sovyet döneminde, kolhoz idaresinin küçük bir çocuğun eleştirdiği hususları göz önünde bulundurarak ciddi kararlar alması, çocuk Abiş'in yazma merakını artırmıştır. Bu faaliyetten cesaret alan geleceğin büyük yazarı, yerel gazetelerde Kazakça, Rusça olarak tanıtım ve eleştiri yazıları yazmaya başlamıştır⁸.

A. Kekilbayev'in edebiyata olan aşkı, kitaba olan tutkusu lise yıllarında başlamıştır. Rus Edebiyatı öğretmeni Nina Moyiseeva, Abiş'in edebiyat sevgisini keşfetmiş, ona Charlotte Bronte'nin “*Jan Air*” ve Goethe'nin “*Genç Werther'in Acıları*” adlı eserlerini okumasını önermiştir. Bu eserleri okuduktan sonra lise öğrencisi Abiş Kekilbayev, “*edebî eserin insan psikolojisini derinden etkileyebileceğine ve üzüntüye boğup kaygılandırabileceğine*”⁹ kani olmuştur.

Babasını çok erken yaşta kaybetmesi, ablalarıyla birlikte annesinin terbiyesinde büyümesi, savaş yıllarına denk gelen çocukluk yıllarında köyde hep kadınların himayesinde olması, Abiş'in yumuşak başlı, tatlı dilli, kanaatkâr bir kişiliğe sahip olmasında büyük rol oynamıştır. Çok cesur, zengin kelime hazinesine sahip, üstün kültürlü bir şahsiyet olarak tanınan Abiş'in annesi Aysavle'nin “*Çocuğu oğul gibi terbiye edersen oğul, kul gibi eğitirsen kul olur*” sözleri A. Kekilbayev'in kişiliği hakkında bilgi verecek niteliktedir. Nitekim sakin karakterli Abiş haksızlık, hıyanet, zorbalık karşısında hiç bir zaman susmamıştır. Her türlü haksızlığa, adaletsizliğe ve zulme tahammülsüz olduğunu çocuk yaşta dahi göstermiştir. Örneğin Abiş ortaokuldayken, ilçe merkezinde tanıştığı Rus arkadaşı Maksim aniden vefat eder. Cenazeden sonra Maksim'in üzüntülü annesi başka şehirde ikamet eden akrabalarının yanına gitmek üzere uçağa bilet alır. Ancak uçak personeli, bileti olmasına rağmen uçakta yer olmadığını söyleyerek kadını uçağa almaz. Olup bitenleri duyan 6. sınıf öğrencisi

⁷ Janbolat Aupbaev, agm, s.36.

⁸ Janbolat Aupbaev, agm, s.36.

⁹ Janbolat Aupbaev, agm, s.39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Abiş çok üzülür ve dönemin önemli medya organlarından biri olan, Moskova merkezli “Komsomolskaya Pravda” gazetesine bu olayı haber yapar. Pilotu ve uçak personelinin anneden özür dilemeye mecbur eder. Ancak Hava Yolları Başkanlığı uçak personelinin özür dilemesi ile yetinmeyerek, o pilotu bir yıl meslekten men etmekle cezalandırır.

8. sınıf öğrencisi iken ulusal bir gazete olan “Leninşil Jas”ta yazdığı bir yazısı, Abiş’in edebî çevrelerde adını duyurmasını sağlamıştır. Bir okul arkadaşı ile birlikte kaleme aldığı bu yazıda Abiş, bir Kazak hikâyecisinin Rus yazarından intihal yaptığını iki eserden alıntılar yaparak örneklerle ispat etmiştir. Bu ve bunun gibi bazı cesur yazılarının ödülü olarak yaşına bakılmaksızın, o sene Kazakistan SSC Yazarlar Birliği Kurultayına davet edilmiştir. Büyük yazarlar, meşhur şairlerden oluşan edebiyat camiası Abiş’in sanat yolunda geleceğe yönelik sağlam prensipler edinmesine katkıda bulunmuştur. O, bahsi geçen Kurultay sonrasında şöyle demiştir: “*O olaydan sonra sadece sevdiğim ve beğendiğim eserler hakkında yazmaya kendi kendime söz verdim. Edebiyattaki olumsuzlukları, nahoş olayları, bazı akımları eleştirerek dile getirsem de, özellikle yazarları ismen tenkit etmemeye çalıştım. Bu dünyada neyin kötü olduğunu bilmemiz yeterli. Kimin kötü olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmak, pek hoş bir şey değildir. Hiç kimse kötülük için yaratılmamıştır. Herkes hata yapar, hataları düzeltmek mümkündür. İşte bu düşünceden yola çıkarsak, birisini parmakla göstererek yemek, kötölemek, özellikle bir edebiyatçı için affedilmeyecek bir hata olur.*”¹⁰

Toplumun, milletin kutsal saydıklarına, yerdiklerine son derece saygılı olan A. Kekilbayev, topluma mal olmuş değerleri şahsî menfaati için kullananları affetmeyecek kadar kararlı bir kişiliğe sahiptir. Yazarın kişiliğini kendi söylemleri ile açıklayacak olursak:

“*Meşhur olmaktan, makam sevdasından uzak olduğumu söyleyebilirim, çünkü bu tür şeyler fitratıma aykırı. Sovyetler Birliği’nde uluslararası seviyede gerçekleştirilen edebî ve kültürel faaliyetlerde çok genç yaşta önemli görevler aldım. İtibarlı kurum ve kuruluşların idareciliğini de yaptım. Dünyaca meşhur edebiyatçılarla çok defa yan yana gelmişliğim de var. Ancak Kazakça ifadeyle, yağlı kaşık gibi herkesle çok yakından içli dışlı olmaya fitratım pek müsait değil. Şahsî menfaatim için bir şey yapmaktan son derece çekinirim ama toplumu ilgilendiren durumlarda beni kimse durduramaz.*”¹¹

¹⁰Mirzageldi Kemel, “Söz Qudiret”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 10.01.2010).

¹¹Janbolat Aupbaev, agm, s.39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Kekilbayev, üniversite son sınıftan itibaren dönemin itibarlı ulusal edebiyat yayın kuruluşu olan “Kazak Edebiyatı” gazetesinde köşe yazarlığı yapmaya başlamıştır. O sırada edebî tenkit ağırlıklı yazılar yazmıştır.

1. 4. Görevleri

Abiş Kekilbayev üniversiteden mezun olduktan sonra 1962-1965 yıllarında ulusal gençlik yayın kuruluşu “Leninşil Jas” gazetesinde Alan Editörlüğü yapmıştır.

1965-68 yıllarında Kazak SSC Kültür Bakanlığında memur olarak çalışmış, 1968-70 yıllarında Sovyet ordusunda vatanî görevini yerine getirmiştir.

Askerlik sonrası 1970-75 yılları arasında “Kazakfilm” film stüdyosunda Baş Editör görevine getirilen yazar, 1975-84 yıllarında Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Kültür Departmanı Başkanlığını üstlenmiştir.

1984-86 yıllarında Kazak SSC Kültür Bakanı Yardımcısı, 1986-88 yıllarında Kazak SSC Tarih ve Kültür Eserlerini Koruma Komitesi Başkanı, 1990 yılında ise Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesinde Bölüm Danışmanı olarak görev almıştır.

1991 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Danışma Kurulunun Kültür, Dil ve Milletlerarası İlişkiler Komitesi Başkanlığını da yürüten A. Kekilbayev, 1992-93 yıllarında devletin merkez yayın organı olan “Egemen Kazakistan” gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliğine tayin edilmiştir.

1993-95 yıllarında Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Baş Danışmanı, 1994 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Joğarğı Keñesi (Millet Meclisi)’ne milletvekili olarak seçilen A. Kekilbayev, 1994-95 tarihlerinde Joğarğı Keñes (Millet Meclisi) Başkanlığına seçilmiştir.

1996 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Baş Danışmanlığına atanan A. Kekilbayev, 2002 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senatörü görevini üstlenmiştir.

1. 5. Ödülleri

Çocukluk yıllarından itibaren Sovyetlerin çeşitli yönetim kademelerinden gezi¹², para ve plaket olmak üzere birçok ödüle layık

¹² Sovyet eğitim sisteminde derste ve sosyal aktivitelerde başarılı öğrencileri SSCB’nin en güzide yerlerine, tarihî mekânlarına, kaliteli eğitim kamplarına ücretsiz göndermek, bir ödül çeşidi sayılırdı. Örneğin, Kırm’da kurulan “Artek” Eğitim Kampına SSCB ve Sosyalist ülkelerden en başarılı öğrenciler ve öğretmenler yılın her

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

görülen Abiş Kekilbayev'in ilk itibarlı ödülü, dönemin önde gelen ulusal yayın kuruluşu "Leninşil Jas" gazetesinin köy muhabiri olarak 5 Mayıs 1957 yılında Kazakistan Komsomolu Merkez Komitesinin takdim ettiği ödüldür.

Abiş Kekilbayev 1981 yılında "Ürker" (Ülker), 1984 yılında "Elen-alan" (Şafak Vakti) romanlarını yayınladı. 1986 yılında her iki romanı da Kazak edebiyatının büyük başarısı olarak kabul edilerek dönemin en yüksek dereceli ödülü sayılan Kazak SSC Devlet Ödülüne layık görülmüştür.

1995 yılında "Kazakistan halkının tarihine, ruhanî mirasına hürmete teşvik eden edebî ve araştırma eserleri için"¹³ A. Kekilbayev'e Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Barış ve Ruhânî Anlaşma Ödülü verilmiştir.

1999 yılında Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Otan" Yüksek Nişanına layık görülen Abiş Kekilbayev'e, 2002 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından Türk Dünyası Türk Dili Şeref Ödülü ve aynı yıl Kazakistan Cumhuriyeti İlk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ödülü takdim edilmiştir.

2. Eserleri

2.1. Şiirleri

A. Kekilbayev'in ilk şiir kitabı "Altın Şuvaq" (Altın Işık) 1962 yılında yayımlanmıştır. Eseri yayımlandığında A. Kekilbayev yirmi bir yaşındadır. A. Kekilbayev'in şair ve şiir hakkındaki düşüncelerini bu kitapta yer alan "Aqın" (Şair) adlı şiirinden net olarak anlamak mümkündür. Ona göre şair "*her ne olursa olsun, vicdanı temiz, her türlü dünya kirinden arınmış, saf gönlü ve duru bir diliyle bütün dünyaya meydan okuyabilen, kalbî duyguları kuvvetli, makam sevdasından uzak, dünya hırsı olmayan güçlü bir kimsedir.*"¹⁴ Şair böyle olunca, onun dilinden dökülecek şiirlerin "*her harfinde güzellik, her kelimesinde derinlik, her mısrasında cevher, her*

mevsiminde gelirler, hem eğitimlerine hem de ideolojik terbiye faaliyetlerine devam ederlerdi. Her Sovyet öğrencisi için en yüksek mertebeli ödüllerden biri olan bu takdiri kazanmak büyük çaba ve emek isterdi. Ayrıca Lenin mozolesini ziyaret de, özellikle Rusya dışındaki ülke çocukları için bir ödül olarak takdim edilirdi.

¹³Mırzageldi Kemel, "Söz Qudiret", **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 10.01.2010).

¹⁴ Abiş Kekilbayev, **Altın Şuvaq**, Almatı 1962, s.17.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kıtasında ışık"¹⁵ olması beklenir. A. Kekilbayev'in "Altın Şuvaq"taki şiirleri şu şekilde sıralanabilir:

"Qurdas qızğa" (Akranım olan kıza), "Qız anı" (Kızın şarkısı), "Terbegeniñ janarımniñ oy bağı" (Gözlerimin bahçesine düşünce ektin), "Bozbalanıñ jarq jurq etip janarı" (Işık saçan delikanlı gözleri), "Savleşimniñ bar beynesin bilemin" (Sevgilimin endamını bilirim), "Kün qayda bire quğan köbelekti?" (Hey gidi kelebek peşinde koştuğumuz günler), "Aqjayıq" (Ak Yayık), "Şağala"(Martı), "Teñiz jağasındağı oy" (Deniz sahilinde düşündüklerim), "Äke" (Baba), "Ava" (Hava), "Bağban" (Bahçıvan), "Qıstağı oy" (Kış düşünceleri).

Kitabın büyük bir kısmını oluşturan "Qasımğa" (Kasım'a ithafen), "Şabıt" (İlham), "Minut" (Dakika), "Dünye degen jarmeñke" (Dünya bir panayır yeri), Bizder" (Biz), "Jörgek" (Kundak), "Adam qolı" (İnsan eli), "O, tabiyğat, öpkelmin özine" (Ey, tabiat küsmüşüm ben sana), "Jağımpazdın başına" (Dalkavuğun başına), "Kim bar eken min taqpağan külmegen?" (Kimse var mı kusur bulmayan, gülmeyen) gibi şiirlerinde şair insanın mahiyetini, yaradılışın amacını ve hayatın anlamını felsefi derinlikte sorgulamıştır.

Çocukluğunu, kendi akranları gibi savaşın acılarını derinden hissederek geçiren şairin "Äyel külkisi" (Kadının gülüşü), "Sol yıldar äli esimde" (O yılları unutamadım), "Qarındasım Nurayşa" (Kızkardeşim Nurayşa), "Jürekte ali jatır muñ" (Kalpte hala hüznün var) ve "Oylar" (Düşünceler) adlı şiirleri çocukluk hatıralarının zihnindeki çağrışımları niteliğindedir.

İlk şiir kitabının yayımlanmasından sonra tamamen hikâye ve romancılığa soyunan ve zamanla romancılıkta büyük başarı yakalayan A. Kekilbayev, 1999 yılında "Dünye ğapıl" (Gafil Dünya) adlı şiir kitabını yayımlayarak, okurun karşısına tekrar şair kimliği ile çıkmıştır. Bu sürpriz çıkışını kendisi, "*Bir defa hırsızlık yapanın eli çalmaya meyilli olur, derler. Bilmem, ne kadar doğru. Ancak, şu bir gerçek ki, bir kere şiir söyleyenin de girtlağı bir daha şiir söylemeye meyleder dururmuş*"¹⁶ diye açıklamıştır.

Modern Kazak şiirinin önde gelen isimlerinden Ulıkbek Esdavlet, A. Kekilbayev'in "Dünye ğapıl"ı hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "*Gerçek şiir, damardan enjekte edilen ilaç gibi anında kalbe ve beyne ulaşır. Şiir sanatının diğer sanat*

¹⁵ Serik Turğınbekülü, "XX. Ğasırdın Jır Jawharı – Abiştin Aqındıq Alemi", **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.01.2010).

¹⁶ Janbolat Aupbaev, agm, s.37.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

dallarından farkı da budur. İşte bu yönüyle değerlendirecek olursak, şiir bütün öğüt yöntemlerinin en üstünüdür. Belli ki Abiş Kekilbayev, bunca zamandır şairlik yönünü bastırmaya çalışmış. Ancak tabiatında var olan bu kaynağı bütünüyle tıkamaya gücü yetmemiştir. Bu kitap yayımlanmamış olsaydı, değerli şairin kalbinin billur damlalarından haberdar olamazdık.”¹⁷

Bir diğer Kazak edebiyatçısı Serik Turğınbekulı'na göre “Dünye ğapıl” öyle bir hazinedir ki, bu hazinenin kapısı herkese kolaylıkla açılmayabilir¹⁸.

Ünlü Kazak edebiyatçısı Orazbek Sarsenbay ise, “*Mızrak çuvala sığmadı. Abiş Kekilbayev şiir âlemine yeniliklerin habercisi olarak tekrar dönmüştür*”¹⁹ diyerek, önemli bir noktaya işaret etmiştir. Dikkat edilmesi gereken bir husus, A. Kekilbayev'in şiir kitabının “Tañğı kalima” (Sabahleyin söylenen söz) adlı girişi ve “Tüngi kalima” (Geceleyin söylenen söz) başlıklı sonucudur. Özellikle son yıllarda yazılan şiirlerinden de anlaşılacağı üzere, A. Kekilbayev'i düşündüren konular, bugünkü Kazak toplumunun ihtiyaç duyduğu mevzulardır. İnsanlığa davet eden, hayatın amacını sorgulayan felsefi temalar, geçmişten ibret alarak geleceğe sağlam adımlarla ilerlemeyi öğütleyen şiirler, dünya-ahiret dengesi ve özellikle ahlâk konusu bunların başında gelir.

“Dünye ğapıl” kitabı, 1959-69 yıllar arasında yazılmış şiirlerinin yer aldığı “Köne dapterden” (Eski Defterden), 1980-1999 yıllarda kaleme alınmış “Jaña dapterden” (Yeni Defterden) ve “Avdarma öleñder” (Tercüme Şiirler) adlı üç bölümden oluşmuştur.

“Köne dapterden” bölümünde yer alan şiirleri genelde gençlik, sevgi, aşk, vatanperverlik üzerine yazılmış olup, başlıkları şu şekildedir: “Almatıda küzdi küni bulvarda” (Sonbaharda Almatı'da, Bulvarda), “Dastarhan jırı” (Sofra Türküsü), “Bügin tım azan qazan qaraşa üy jaq” (Bugün Çok Gürültülü çadır yanı), “Ğumırım artqa lıqsuda” (Ömrüm Geri Gidiyor), “Ağa dep eñ burıldım” (Abi Dedin, Kıyamadım), “Türkistan” (Türkistan), “Mola tusınan ötkendegi oy” (Kabristanın Yanından Geçerken Düşündüklerim), “Keyde qas, keyde jaqın dos tünertip” (Bazen Düşman, Bazen de Dostum Üzdü), “Şañı qonıp ön boyına tirliktiñ” (Hayat Toza Buanmış), “Şaldıñ ani” (Yaşlı Adamın Türküsü), “Qumarlıq jolı” (İstek Yolu), “Ayım sen dep jür edim” (Sana Ay'ım Diyordum), “Qara talqan” (Kara Yarma),

¹⁷ Esdavlet Ulıkbek, “Söz Aldındağı Adaldık”, **Kazak Adebıyeti**, S. 75, s.9.

¹⁸ Serik Turğınbekulı, “XX. Ğasırdıñ Jır Javharı – Abıştın Aqındıq Alemi”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.01.2010).

¹⁹ Orazbek Sarsenbay, “Estinin Esesi – Eş, Kezeği – Keş”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.01.2010).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

“Künşuvaq” (Güneşin Tatlı Işığı), “Tüyeler” (Develer), “Arheologiya” (Arkeoloji).

“Jaña dapterden” bölümünde ise “Ötövde künder, aptalar, aylar zımıray” (Günler, Haftalar, Aylar Çabuk Geçmekte), “Tuğan jerge barğanda” (Memleketime Gittiğimde), “Alpısqa ayaq basqanda” (Altmış Yaşıma Girerken), “Quz basında qulja tur” (Kuz Başında Dağ Keçisi Geziyor), “Qasımğa” (Kasım’a İthafen) vb. şiirleri yer almaktadır.

Kitabın son bölümünü Japon şairlerinden tercüme ettiği “İssa”, “Kyudo-Saki-No Dayzedaydzin”, “Sayge Hosi”, “İsikava Tonudoki” şiirleri; Dağıstanlı Efendi Kapiyev’den çevirdiği “Dağıstan äni” (Dağıstan Türküsü); hemşehrisi Oljas Süleymenov’un Rusça yazdığı “Uva, Aksak Temir han” (Ey, Aksak Timur Han!), “Nurlı tünder”, (Nurlu Geceler) “Arğımaq” (Hızlı Koşan At), “Kuman jiri” (Kuman Türküsü) şiirleri; Avar şairi Rasul Gamzatov’dan tercüme ettiği “Qanjar” (Hançer) şiiri ve ünlü Rus şairi Lermontov’dan tercüme ettiği birkaç şiiri oluşturur.

2. 2. Tiyatro Eseri

A. Kekilbayev’in “Abılay Han”²⁰ adlı tiyatro eserinde, 18. yüzyıl Kazak tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biri Abılay Han’ın²¹

²⁰ Bkz. Zarqın Tayşıbay, **Abılay Han. Ömiri Men Qızmeti Turalı Derekter Men Qujattar**, Soltüstik Kazakistan Memlekettik Universiteti Baspası, Petropavl 2005.

hayatının önemli bir kesiti ile Kazak tarihinin bir sayfası dramatize edilmiştir. 18. yüzyıl Kazak Hanlığı'nın en zor dönemlerinden biridir. Moğolların bir kolu olan Jonğar Kalmakları ile yaklaşık 300 yıl süren savaşlar sonucunda Kazaklar galibiyet elde ederek kendi topraklarına sahip çıkar. O dönemin önemli kahramanı, Abılay Han'dır. "*Tarih bilimsel gerçekliğin, tiyatro ise estetik gerçekliğin peşindedir. İkisi de inandırıcı olmak zorundadır.*"²² Yazar bu gerçeği göz önünde bulundurarak estetiği tarihî gerçekle örtüştürmeyi başarmıştır. Tarih bilgisinin enginliğiyle tanınan, hikâye ve romanlarında da tarihî hadiseleri ve Kazak tarihinin meşhur şahsiyetlerinin rolünü anlatan Abış Kekilbayev, bu eserinde Han'ın başından geçen bir olayın devlet politikasını ve bütün halkın geleceğini etkileyeceğini anlatır. Olay şöyle gelişmektedir: Düşman Kalmaklara esir düşen Abılay Han'a, Kalmak yöneticisi Kaldan Seren'in küçük karısı Külpaş aşık olur ve hapisteki Abılay ile beraber olurlar. Bu beraberlikten Amirsana adlı bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Esareten kurtulunca tekrar tahtına

²¹ Abılay Han (gerçek adı Äbilmansur) (1711-1781) – Kazak Hanı, devlet adamı, ordu komutanı, diplomat. Orta Cüz Hanı Abilmambet ile birlikte Kazak ilinin düşmanlarına karşı savaşan kahraman şahsiyet. 1720'li yıllarda Jonğar Kalmakları ile Kazaklar arasında gerçekleşen, binlerce Kazak'ın öldürüldüğü ağır savaş sonrasında yetim kalan küçük Abılay'ı dönemin Han'ı Abilmambet'in sarayına getirip, sahip çıkan han danışmanlarından biri olan Töle Biy'dir. Çok kirli, yırtık kıyafetlerinden dolayı çocuk Abılay'a Kazakçada bu anlama gelen "Sabalaq" denilmiştir. 20 yaşındayken girdiği bir savaşta Abılay büyük kahramanlıklar sergiler. 1730-33 yılları arasında Jonğar Kalmakları ile olan bir mücadelede Kalmak Han'ı Kaldan Seren'in kardeşi Şarış'ı öldürmesi, Abılay'ın hayatında dönüm noktası olur. Bu savaş esnasında Äbilmansur harbe girerken sürekli büyük dedesi Abılay'ın ismini slogan olarak kullanır. Bu sebepten dolayı zamanla onun kendi ismi unutulup halk arasında Abılay adıyla anılmaya başlar. 1771 yılında Abilmambet Han'ın vefatından sonra, Abılay Orta Cüz'ün Hanı olarak seçilir. O dönemlerde Kazaklar coğrafi gerekçelerle üç Cüz'e ayrılmıştır. Her Cüzün idaresinde bir Han bulunmuştur. Abılay Han'ın, dış siyasette Kazak memleketinin itibarını artırmada, dış düşmanlara karşı mücadelelerde, orduyu güçlendirmede büyük tarihî rolü olmuştur. Komşularla ekonomik, ticarî ilişkileri başarılı bir şekilde yürütmüştür. Rusya, Çin, Jonğarlar, Hiva ve Buhara Hanlıkları, Abılay Han'ın idaresi döneminde Kazaklarla ciddi alışverişlerde bulunmuşlardır. 18. yy.'da Kazak topraklarına saldıran ve o toprakları elde etmek isteyen Jonğar Hanlığıyla olan savaşta, Abılay'ın akıllı taktikleri sayesinde Kazaklar galip gelmiştir. Daha önce Jonğarlar'ın eline geçen toprakları Abılay idaresi geri almıştır. Ruslar ile Çinliler arasında diplomatik ilişkileri başarılı bir şekilde yürüten Abılay Han, Kazakların bu "iki aslana" yem olmamasını sağlamıştır. Çin ile Jonğar Kalmakları gibi azılı düşmana karşı Rusya ile müttefiklik fikri de Abılay'a aittir. 1720-40 yıllarında Kazaklar ile Jonğar Kalmakları arasında çok fazla savaş olmuştur. Bu savaşlarda silah arkadaşları Karakerey Kabanbay, Şakşakulı Janibek, Kanjıgalı Bögenbay, Şapıraştı Naurızbay, Karakalpak Kılışbek vb. ile birlikte Abılay hayatının büyük bir kısmını savaş meydanlarında geçirmiştir.

²² Turan Oflazoğlu, "Tarih ve Tiyatro", *Türk Dili Dergisi*, 1985, S. 397, s.5.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

oturan Abılay'ı ağır imtihanlar beklemektedir. Amirsana'nın Abılay'ın oğlu olduğu belli olunca, Jonğar Kalmakları, onu Abılay'a karşı bir tehdit unsuru olarak kullanır. Bu arada, halkının kaderi ile oğlunun hayatı arasında gelgitler yaşayan Han, çok bunalım geçirir. Ancak "sözü kılıçtan keskin" baş danışmanı Buhar Jırav sayesinde doğru kararlar almayı başarır.

*"Tarihî bir olaya ve olayın kahramanına sanat yoluyla verilen çağdaş biçim ruhumuza enerji ve umut aşılar."*²³ Nitekim A. Kekilbayev, bu eserinde *"bağımsız Kazakistan'ın güncel birçok konuda tarihten ders alarak tedbiri olmasını, halkın ve yöneticilerin söze değil, emeğe önem vermelerini, toplumsal gelişim açısından geleceğe yönelik düşüncelere değer vermenin önemini"*²⁴ vurgulamıştır.

2. 3. Uzun Hikâyeleri

Edebiyat serüvenine şiir yazmakla başlayan Abış Kekilbayev, ciddi bir hazırlıktan sonra hikâye ve roman türünde kalem oynattığını söyler²⁵. Mensur eserlere, yani hikâye ve romana geçiş yapmadan önce yazar, nesir tercümesi yapmaya, böylece dilini ve üslubunu geliştirmeye karar verir. Bu kararın neticesi olarak Kazak okuru, tercüman A. Kekilbayev'in kaleminden Tolstoy'un "Savaş ve Barış"ını, Guy de Maupassant'ın "Ömür"ünü, William Shakespeare'nin "Kral Lear" ve "Romeo ve Juliet" oyunlarını, Anton Çehov'un "Vanya Amca"sını tanıma imkânı bulur. Yazarlığa geçişte atlama taşı niteliğindeki bu çalışmaları, genç A. Kekilbayev'in edebiyat camiasında benimsenmesinde büyük katkı sağlar. A. Kekilbayev edebiyat ve sanatın enine boyuna irdelendiği, tercüme dalında belli bir tecrübe sahibi olmadan yapılan çalışmaların basılmadığı Sovyet edebiyat ortamında kendini ispatlamayı başarmıştır. Kaliteli tercümelerinden dolayı üniversite son sınıf öğrencisi A.Kekilbayev'e Kazak SSC'nin önde gelen yayinevi "Jazuvşı"nın Tercüme Bölümü Başkanı Muhammed Nurtazin başkanlığındaki tercüme heyeti referans olmuştur. Böylece A. Kekilbayev cesur bir şekilde yazarlar kervanına katılma şansını elde etmiştir.

²³ Mustafa Kırıcı, "Necip Fazıl Kısakürek'in "Abdülhamid Han" adlı Tiyatro Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, S. I/2, s.244.

²⁴ Roza Mukanova, "Abılay Han – Halk Kahramanlık Destanı", *Jas Alaş*, Almatı 1998, S. 75, s.3.

²⁵ Mirzatay Bolat, "Klassik Prozasında Ömir Palsapası", *Aikyn*, 26.03.2009, s.6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

A. Kekilbayev öğrencilik yıllarında yazdığı ilk hikâyelerini, kabul görmeyeceği düşüncesiyle hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Bu hikâyelerin kaybolduğuna dair bilgiler, yazarın sınıf arkadaşı, Kazak edebiyatının güçlü temsilcilerinden Muhtar Mağavin'in "Men" (Ben) adlı hatıra kitabında şu şekilde anlatılır:

*"Benim makalelerimin ilk okuru ve eleştirmeni, sınıf arkadaşım A. Kekilbayev'dir. O dönemde A. Kekilbayev, edebiyat ortamında ismen tanınmış olmasına rağmen eserleri yayımlanmamıştır. Onun "Jüнді Barak" (Tüylü Barak) adlı ayı suretindeki insan hakkında yazdığı ve "İt tiygen süt" (Köpeğin içtiği süt) başlıklı hikâyeleri, bir de şu anda ismini hatırlayamadığım bir yetim çocuğun hayatını anlattığı güzel bir eseri vardı. O, bunlardan hiçbirini yayımlamak üzere hiçbir yere yollamamıştı. Epey zaman sonra sorduğumda, 'bir yerlerde olması lazım ama, kendim de bulamıyorum' demişti. O sırada Abiş şair olarak tanınmış, tenkit içerikli makaleleri ile de dikkatleri çekmeye başlamıştı. Ancak buna rağmen ilk hikâyelerini yayımlanmaktan çekinmesi, o dönemde edebî ortamın yeni yazarları kolaylıkla içine sindirmediğinden olsa gerek."*²⁶

1966 yılında A. Kekilbayev'i "kendine has özelliklere sahip bir yazar"²⁷ olarak tanıtan uzun hikâyesi "**Küy**" (Dombıra melodisi) yayımlanmıştır. Hikâyenin yayımlanmasından sonra Alman asıllı Kazakistanlı yazar G. Belger şöyle yazmıştır: "Kazakların Aday boyu ile komşu Türkmenler arasında yüzyıllar boyunca devam eden anlaşmazlıklardan bahseden bu olaylar, 'göçebe halkların tarihi yoktur' dedikodusunun ne kadar yanlış olduğunu da ortaya koymuştur."²⁸

Küy, Kazakçada, insanın gönül titreşimi, kalbî hissi, ruh dünyası²⁹ gibi anlamlarla birlikte, dombıra ile çalınan Kazaklara ait enstrümantal melodi anlamına gelmektedir. İkincisi, kelimenin sözlük anlamı ile özdeştir. Yani insanın farklı ruh hallerini anlatan müzik demektir. Küy'ü icra edenlere ve onu çalanlara *küycü* denmektedir.

"**Küy**" hikâyesinin konusunu oluşturan efsanenin temelini, Kazaklar ile Türkmen boyları arasında eski zamanlarda bitmek bilmeyen muharebeler, kan davası, intikam duygusundan doğan kanlı mücadeleler oluşturur. Bir muharebe esnasında Türkmen boyundan birkaç genç kızı esir alan Kazaklar, çok geçmeden ani bir saldırıda

²⁶ Muhtar Mağavin, **Men**, Gauhar Baspası, Almatı 1998, s.38.

²⁷Tölen Adbikov, "Kekilbayev Turaly", **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET:12.12.2009).

²⁸ Gerold Belger, "Dala Balladaları", **Mahabbat Munarısı**, Almatı 1982, s.5.

²⁹ **Qazaq Tiliniñ Sözdigi**, Dayk Pres Baspası, Almatı 1999, s.334.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Türkmenlere yenik düşer. İntikam güden Türkmen yiğitleri bir grup Kazak gencini esir alır ve onları mankurt'laştırırlar. Dünya literatürüne meşhur Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un kazandırdığı bilinen "mankurt" efsanesi ve "mankurt" kavramı aslında "Gün Olur Asra Bedel" romanı yayımlanmadan tam 12 sene önce, C. Aytmatov'dan 10 yıl sonra edebiyat kervanına katılan A. Kekilbayev'in anlatımı ile Sovyet okuruna şu şekilde sunulmuştur:

*"Göz açıp kapayıncaya kadar altı esirin saçları kazındı. Taze kesilen deve derisi parçaları alınıp, saçları kazınan esirlerin kafasına bir şapka gibi geçirildi. Kafatasına sıkı sarılan deri kurudukça esirlerin şakaklarını zonklatmaya başladı. Esirler kızgın güneş altında bırakıldı. Güneşte durdukça beyaz devenin derisi çekilmeye, kafataslarını daha da sıkılaşmaya başladı. Esirler bir hafta boyunca durmadan bağırıp çağırdılar. Sonra saçları çıkmaya başladı. Ancak kurumuş deriyi delip geçemediğinden tekrar içe doğru uzadı. Altı esir delikanlı zamanla acıdan adlarını, yerini, yurdunu hatırlayamaz oldular; mankurtlaştılar. Zaman geçtikçe dillerini de unuttular. Deve sürüsü ile birlikte otlığa çıkıp, onlarla birlikte geri geliyorlardı."*³⁰

"Küy" hikâyesi, Moskova merkezli dönemin önemli edebiyat dergisi "Drujba narodov"da yayımlanır ve Sovyet edebiyatçıları arasında uzun bir süre tartışma konusu olur. Sonradan Cengiz Aytmatov, "mankurt" konusunun dikkatini çektiğini A. Kekilbayev'e söyler ve "Gün Olur Asra Bedel" romanında aynı efsaneyi malzeme olarak kullanır. Sovyet edebiyat eleştirmenleri bu konuyu tenkit etmeye kalkınca, A. Kekilbayev Tiflis'te gerçekleşen Geleneksel Sovyet Edebiyat Kurultayında meseleyi büyütmenin anlamsızlığını, bunun bir intihal olmadığını, aynı malzemenin çeşitli yaklaşımlara açık olduğunu söyleyerek tartışmalara son noktayı koyar. Bu konuşmasında A. Kekilbayev, kendisinin "*sınırsız kinin sınırsız acımasızlıkla sonuçlanacağına üzerinde durduğunu, Cengiz Aytmatov'un ise sınırsız acımasızlığın ruhanî mankurtluğa kadar götüreceğine dikkat çektiğini*"³¹ vurgular.

Hikâyenin devamı şöyle gelişir: İki kardeş halk arasında savaşlar sürerken Türkmenler, bir Kazak küycüyü esir alırlar. Savaşta sevgili oğlu ölen Türkmen komutan Cüneyt, Kazakların çok değer verdiği bu sanatkârı acımasızca diri diri toprağa gömer. Ecelinin yaklaştığını ve düşmanın kanlı çengelinden kurtulamayacağını hisseden Kazak küycü, ölmeden önce son küyünü icra etmek ister.

³⁰ Abiş Kekilbayev, **Mahabbat Munarasi**, Almatı 2005, s.217-239.

³¹ Janbolat Aupbayev, **agm**, s.39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Kazak küycü bu küyünde şu mesajı verir: “*Merhametin olmadığı yerde, huzur olmaz. Muhatabına düşmanlık besleyen eninde sonunda düşmanlık görür. Niyetin kötüyse yaralanman kaçınılmazdır. Bundan dolayı gökteki Tanrı’yı da, yerdeki düşmanını da suçlama. Kendi kendine sahip çık. Mazlumun âhi karşılıksız kalmaz. İntikam kötülük doğurur, imkânın varken tövbe et.*”³²

A. Kekilbayev’in 1971 yılında “**Şıñırav**” (**Dipsiz derinlik**) adlı uzun hikâyesi yayımlanır. Dipsiz derinlik manasına gelen şıñırav, aynı zamanda kuyu dibi demektir. Bu hikâyede, uçsuz bucaksız bozkırda göçebe yaşayan Kazak boylarının hayat kaynağı olan kuyu ve kuyu kazma işini meslek edinen insanların hayat mücadelesi anlatılır. Baba mesleği olan kuyu kazma işine delikanlı çağında başlayan başkahraman Ensep’in kuyu dibine indikçe gönlünün “şıñıravında” olup bitenler, kuyucunun psikolojik hali hikâyede iç monologlarla verilmiştir. Güzel gençliğini bu ağır sanata adayan, zamanla başarısından dolayı aranan bir usta haline gelen, özellikle zengin aileler için kuyu kazma yarışında Kalpak gibi rakipleri ile “yerin dibinde” sessiz sedasız yarışan Ensep’in “gençliği, yaya olarak uzun yola çıkan, seher vaktinde gideceği yere ulaşıp şekerleme yapan yolcunun tatlı uykusu kadar çok kısa olmuştur.”³³ Rakiplerinden daha çok kuyu kazmak, daha kaliteli iş yapmak, kazdığı kuyunun halk arasında “Ensep’in kazdığı kuyu” olarak adlandırılmasını ve adının duyulmasını ihtirasla isteyen Ensep’in sonu çok trajik olur. Kuyu kazarken aniden fıskıran yer altı kaynağı sularında boğulan Ensep, “şıñıravda” kalır ve bu kuyu kuyucunun hayallerinin tersine sonradan “Ensep’in öldüğü kuyu” olarak anılmaya başlar. Yazar bu hikâyede okuru düşüncenin “şıñıravına” götürmeyi hedeflemiştir.

“**Bir Şökim Bult**” (Bir Avuç Bulut-1965) adlı uzun hikâyenin konusu, Sovyet literatüründe Ulu Vatan Savaşı olarak adlandırılan, 2. Dünya Savaşı’nın Kazak toplumundaki yansımalarıdır. Yazar bir aileyi bir avuç buluta benzeterek, onların savaş yıllarındaki ve savaş sonrası hayatlarını bütün detayları ile anlatmıştır. Savaşta Sovyetler Birliğine dahil halklar arasında en çok şehit veren Kazakların dramı gözler önüne serilmiştir. Hikâye, savaşın acısını iliklerine kadar hissederek yaşayan³⁴ Kazak kadınları etrafında kurgulanmıştır.

1966 yılında yayımlanan “**Baygetori**” (Yarış atı Baygetori), hikâyesinin başkahramanı, bir zamanların meşhur bir yarış atıdır. Baygetori adlı bu atın yaşlanınca, herkese lüzumsuz hale gelmesi ve

³² Abiş Kekilbayev, **Tandamalı Şığarmalar**, Almatı 1989, C. 1, s.247.

³³ Abiş Kekilbayev, age, s.370.

³⁴ Sağat Aşimbayev, “Saliyqalı söz, sonı iz”, **Leninşil Jas**, 1965, S. 45, s.3

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

geçmişini düşünerek dünya hayatının kısa süren bir eğlenceden ibaret olduğuna karar vermesi, hikâyenin ana fikrini oluşturmaktadır. Orta Asya Türk yazarlarının hemen hemen hepsi at konusuna değinmişlerdir. (Cengiz Aytmatov'un "Elveda, Gülsarı" hikâyesi, bunun bir örneği) A. Kekilbayev, "Baygetori"da vermek istediği mesajı şu şekilde özetlemiştir: *"Eğlence dolu güzel günler göz açıp kapayıncaya kadar geldi de geçti. Dünya yalan, bu dünyada geçirilecek hayat da yalan, durmadan değişen beşer de yalan. Geçici olanın hepsi yalan, hepsi yalan... Yalan dünyanın kuralları da acımasız. Yalan dünyada her şey sırasıyla, bugün senin, yarın başkasının sırası gelir. Durmadan dönmekte olan dünyada anı yakalayabilene ne mutlu."*³⁵

"Hanşa Dariya Hikayesi" (Derya Hanım Hikâyesi-1976) adlı uzun hikâyede, Cengiz Han'ın son anları anlatılır. Ömrü boyunca sınırsız hüküm sahibi olduğuna inanan Cengiz Han, hayatının sonunda amansız bir hastalığa yenik düşer. Hasta olmadan önce esir aldığı Gürbeljin isimli bir kadının memleketini yerle bir ederek, kocası da dahil bütün erkekleri kılıçtan geçirmiştir. Ancak esir aldığı kadın hastalığının çaresini bilen tek kişidir. Bundan dolayı Cengiz Han, Gürbeljin'e mahkûm olmuştur.

"Şetkeri Üy" (Kenar mahalledeki ev-1977) hikâyesinde, 2. Dünya Savaşı'nda eşini kaybeden genç bir hanımın, anne babasını da kaybettikten sonra yalnızlığa karşı direnişi, ancak sonunda nefesine yenik düşmesi konu edilir. Yazarı düşündüren ve hikâyenin ana fikrini oluşturan mesele, kaybolmaya yüz tutan aile değerleridir.

"Kus kanatı" (Kuş kanadı-1975) hikâyesinde, köyde doğup büyüyen, gelenek göreneklerine sıkı sıkıya bağlı yaşlı bir kadının tek çocuğunun peşinden şehre göç etmek zorunda kalması anlatılır. Hikâyede köyden şehre göç meselesi, gelenek ile modern hayatın çatışması ele alınır.

"Bir Şoq Jiyde" (Bir Salkım İğde -1978) hikâyesi, hiç çocuğu olmayan demir ustası Tilev'in bütün insanî birikimlerini gelecek nesillere aktarmak düşüncesiyle bir çocuğu evlatlık edinmesi ile ilgilidir. Yazar, Kazak ailesindeki çocuk sahibi olma isteğini, sülalenin devamı dileğini resmederken, vârisin sadece mal mülk için değil, vicdanî mirası nakletmek için de lazım olduğunun altını çizmiştir.

"Avtomobil" (Otomobil -1979) hikâyesinde Jakan adlı gencin başından geçen romantik olaylar anlatılır. Otomobili bir

³⁵ Abiş Kekilbayev, "Baygetori", **Bir Uvis Topraq**, Almatı 1966, s.297.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

sembol olarak betimleyen yazar, hayatının baharındaki gençlere, kader otomobilinin direksiyonunda olduklarını hatırlatır. Şoförlük mesleği üzerinde önemle duran yazar, hikâyeyi köyün kahraman şoförlerine ithaf etmiştir.

Adı geçen uzun hikâyelerinin yanı sıra, A. Kekilbayev'in Kazak kültüründeki Tanrı misafirinin konumunu anlatan "Aş böri" (Aç kurt), kocası savaştan sağ salim dönen bir kadının mutluluğunu dile getiren "Eñ baqıttı kün" (En mutlu gün), Kazak kadınının hayat çilesini seslendirdiği "Ajar" (Ajar), Sovyet köyünden bir örnek verdiği "Esbolay" (Esbolay), aşkı konu alan "Aq qayın" (Ak kayın), "Galstuk satuvşı kız" (Kravat satan kız), Sovyet insanının portresini çizdiği "Kerek adam" (Gerekli insan), "Mine keremet" (İşte sana güzellik), "Tasbakaniñ şöbi" (Kaplumbağanın otu), vicdanî meseleleri ele aldığı "Aqırğı ayaldama" (Son durak) gibi kısa hikâyeleri de mevcuttur.

A. Kekilbayev'in hikâyelerini özet olarak tanımlamak gerekirse, "Bu hikâyeler her şeyi ile Kazaklara aittir. Bu hikâyelerdeki insanlar sadece isimleri ve memleket adlarıyla Kazak değil, dünya görüşüyle ve düşünce yapısıyla tam anlamıyla Kazaktır. Onlarda tarihin çeşitli safhalarında ateşte yanmış, soğukta donmuş ama yine de her zorluğa karşı durabilen halk karakterinin katmanları yatmaktadır."³⁶

2. 4. Romanları

Ünlü Kazak şairi Jumeken Najimedenov 1968 yılında kaleme aldığı bir makalesinde genç yazar A. Kekilbayev hakkında "O, aklın, geniş ilmin ve derin hissiyatın kıvamlı kaynağıdır. Kıvamlı olduğu için ağır ve yavaş hareket eder. Ancak derinden süzüle geldiğinden, temiz ve saf olmasından dolayı herkesi kendisine bağlar"³⁷ demiştir. Bu sıfatların A. Kekilbayev adına boş bir yakıştırma olmadığı, onun romanlarından anlaşılır. Nitekim yazar, edebiyat camiasında sonradan büyük romancı olarak alkışlandığı romancılık serüvenine uzun süren bir hazırlıktan sonra katılmıştır.

Yazar, Kazak roman tarihine "Añızdñ aqırı" (Efsanenin sonu -1969), "Ürker" (Ülker yıldızı -1981) ve "Eleñ-alañ" (Şafak vakti -1984) adlı tarihî romanlarıyla adını yazdırmıştır.

"Añızdñ aqırı" (Efsanenin Sonu)³⁸ romanında Semerkand'ta bulunan Bibihanım Camisinin inşaatıyla ilgili halk

³⁶ Asqar Süleymenov, "Abiştñ Qoñır Dalası", **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (09.12.2009).

³⁷ Jumeken Najimedenov, "Teren Sezimniñ Tunbası", **Kazak Edebiyeti**, Almatı 1968, s.5.

³⁸ Roman "Efsanenin Sonu" adıyla 2002 yılında DA yayıncılık tarafından

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

arasında farklı versiyonlarıyla anlatılan bir efsane esas alınmıştır. A. Kekilbayev efsanelerde, mitlerde ve halk hikâyelerinde yer alan şark felsefesini sanatkârane bir üslupla eserlerine dayanak olarak kullanır. Romanda iç monolog üslubuyla verilen fikrî yoğunluktaki betimlemeler felsefî deneme niteliği taşır. Romanın başkahramanı Almas Han (Aksak Timur)'dır. İlk adı "Minare" olan roman sonraki baskılarında "Añızdın aqırı" (Efsanenin Sonu) adıyla yayımlanmıştır. Romanda anlatılan temel olay, meşhur minare ustası Cabbar'ın, Han'ın küçük hanımına olan aşkıdır. Kadının isteği üzerine Cabbar usta eşi benzeri bulunmayan bir minare inşa etmeye başlar. Ancak inşaat tamamlanmadan Han seferden döner. Büyük Hanım beyine dışı güzel, içi kurtlanmış bir kızıl elma göndererek, kuması olan Küçük Hanımın çevirdiği işlerden Han'ı haberdar etmeye çalışır. Mesele anlaşılmuştur. Yüz binlerce atlı askeri ile dünyanın büyük bir bölümüne hükmetmeyi başaran yaşlı Han, hayatında ilk defa yenilgiye uğradığını fark eder. Ancak kabul etmek istemez. Han, o güne kadar önüne geleni canlı olarak zindana atmayı veya ölü olarak yer altına göndermeyi adeta meslek edinmiştir. Kendisini asla mağlup olmayan biri olarak tanımış ve tanıtmıştır. Binlerce insanı tutsak ettiği zindanın giriş kapısında alaylı bir şekilde "Eninde sonunda gideceğin yer, yerin altıdır" yazılı levha astırmıştır. Her adımı ecel kokan Han, kendi sonunu da böylece önceden hazırlamıştır.

"**Ürker**"³⁹ (Ülker yıldızı -1981) ve "**Eleñ-alañ**" (Şafak Vakti - 1983) romanları birbirinin devamı olarak kurgulanmıştır. Bu romanlar tarihî-felsefî nitelik taşımaktadır. Romanlarda verilen sayısal bilgiler ve olaylar gerçek belgelerden alınarak, edebî bir ustalıkla kurgulanmıştır. Romana hazırlık sürecinde yazar, "*yıllarca arşiv materyallerini araştırmış, çeşitli kütüphanelerde tarih araştırmalarını incelemiş, sayısal bilgileri ve bibliyografik tanımlamaları tek tek gözden geçirmiştir. Memleketin dört bucağında yaşayan yaşlı insanlarla görüşmüş, bazıları ile mektuplaşmış, arşiv ve kütüphanelerden elde ettiklerini anlatılanlarla mukayese etmiştir. 'Ürker' romanına hazırlık tam 16 sene sürmüştür. Bu süreçte 400'e yakın kitap, yüzlerce arşiv belgeleri, Rus generalleri Tevkelev'in, Nepluyev'in, Vitebskiy'nin günlükleri didik didik edilmiştir.*"⁴⁰

Aynagül Daniyarova'nın tercümesi ile Türkçeye de kazandırılmıştır.

³⁹ Roman "Ülker"adıyla 2 cilt halinde Atatürk Kültür Merkezi Yayınları arasında 2002 yılında Dinara Düseybayeva'nın tercümesi ile Türkçeye kazandırılmıştır.

⁴⁰ Kambar Kereykulov, "Jana Aydar Nemese Jazuşının Tvorçestvolık Jolındağı Sındarlı Kezen", **Lenişil Jas**, Almatı 16.05.1981, s.3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Yazar bu eserlerinde Kazak tarihinin en zor, en çetrefilli kader anlarını sanki gözü ile görmüş, eli ile tutmuş gibi⁴¹ tasvir etmiştir. 17.-18. yüzyıllar, Kazakların hem kendi içinde anlaşmazlıkların çok fazla baş gösterdiği hem de dış düşmanları Rusya, Çin, Jongar Kalmakları ile kıyasıya savaştığı bir dönemdir. “Ürker” romanında bu kargaşaların ayrıntıları, dönemin Han’ı Abulhayr’ın siyasî çıkışları, Kazakların tarih sahnesinden tamamen silinme tehlikesi ve Kazak Hanlığı’nın Rusya ile birleşme süreci anlatılır.

“Elen alaň”da ise göçebe hayat tarzından, amansız düşman saldırılarından, kavgalardan yorulmuş Kazakların yerleşik hayata geçiş süreci, topyekûn şehirleşme faaliyetleri ve Kazak bozkırlarında yeni şehirlerin kurulması gibi konular işlenmiştir.

Romanın yazıldığı tarihlerde siyaset kalkanyla gizlemeden Abulhayr Han’ı; dönemin Bögenbay, Aset, Janibek, Töle Biy, Ayteke Biy, Mati biy, Kazıbek Biy gibi millî kahramanlarını; Kirilov, Tatishev, Tevkelev gibi Rus elçilerinin hilelerini, genel itibarı ile sevincinden ziyade üzüntüsü ağır basan 17.-18. yy olaylarını anlatmak mümkün değildir. Abulhayr, Han seçildiğinde Kazak toplumunun durumu içler acısıdır. Bu dehşetli dönem romanda şu şekilde anlatılmıştır:

“Abulhayr kafasını kaldırdı. Kıpkızıl güneş iki tepenin arasına sıkışa kalmış. Sanki arkasında bırakmaya kıyamadığı bir şey kalmış gibi ovaların üzerinden gözünü ayırmadan bakıyor... Abulhayr güneşin bu sevimsiz görüntüsünü bir şeye benzetti ama bir anda onun neye benzediğini çıkaramadı. Neye benziyordu acaba? ...Kıpkırmızı olarak tam karşısında yükselen güneş, onunla alay edercesine bakıyor ve gülüyor sanki. ‘... Haaa, şimdi buldu. Kan yalayan kancık ite benziyor bu, evet evet ta kendisi... Etrafta kan mı akıyor, zehir mi, onun için hiçbir şey fark etmiyor. Onun için yeter ki şu dünya boş kalmasın. Sürekli kargaşa olsun, kavgalar hiç bitmesin...’ Han, yavaşça ilerledi.

... Siyah gölgeli yamaçların ardından siyah bulutlar gibi kuşanan askerler göründü.

Sonra onlar Sozak’a geldiler. Etraf yerle yeksan... Darmadağın olan eşyalar ve ölülerin çokluğundan atların ayağı sürçüyor. Bir yerlerden köpek ulumaları duyuluyor. Bundan başka etrafta en ufak bir hayat belirtisi yok.

⁴¹ Zulqarnay Aldamjar, “Barşa Kazaktın Abişi”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.12.2009).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

*Sonra onlar Şolakkorgan'a geldiler... Burası da yerle bir olmuş. Aynı manzara; evler yıkılmış, kap kacaklar, ev eşyaları darmadağın olmuş... Her taraf cesetlerle dolu. Baba Ata'nın mezarı başında da kimse yok. Mezarın yanı başındaki çaput bağlanan ağaçtan başka ayakta kalan hiçbir şey gözükmüyor. Bu dehşetli manzaradan korkup etrafında canlılık emaresi arar gibi ilerideki yamaçların arkasından uluyan kurt sesi duyuldu.*⁴²

Abulhayr Han'ın zamanının çoğu taht üstünde değil, at sırtında geçmiştir. Kazaklarla komşu ve aynı zamanda kardeş olan Başkurt, Özbek, Karakalpak, Türkmen gibi Türk boylarının arasında da uzun süren anlaşmazlıklar olmuştur. Kardeş kavgalarını fırsat bilen düşman, yani bir taraftan Jongar Kalmakları, diğer taraftan Ruslar, Kazak Hanlarından pay talep etmişlerdir. Bu sıkıntılar Abulhayr'ı iradî olarak Rusya ile topraklarını birleştirmeye, bir anlamda ona mahkûm olduğunu kabullenmeye itmiştir. Tarih bilimcilerin birçoğu bu siyasî kararından dolayı Abulhayr'ı kınamalarına rağmen, bugüne kadar yapılan analizlerin tarih kitaplarına yansımaları şu şekilde olmuştur: *“Abulhayr Han böyle yapmamış olsaydı, o dönemin şartlarında Kazakların parçalanması, etrafında ağzı açık bekleyen ejderhalar tarafından yutulup yok olması kaçınılmazdı. Ve şimdilerde belki Kazak adı bile kalmazdı.”*⁴³ Bu görüşün ne denli doğru olduğu tartışılır. Ancak romanda anlatılanlara göre Kazaklar o devirde artık iyice yıpranmış, can derdine düşmüştür. Aşağıdaki alıntı bu görüşü doğrular niteliktedir:

*“Doğudan kıpırtı duyulsa batıya, batıdan en ufak bir ses duyulduğunda doğuya, güneyden baskı hissedildiğinde kuzeye, kuzeyden baskı olunca güneye doğru yol alan bu toplum ne zaman yabancıya muhtaç olmaktan kurtulur?”*⁴⁴

Milliyetperver bir yazar olarak A. Kekilbayev, Kazak tarihi üzerinde araştırmalar yaparak, algıladıklarını roman kurgusuyla halka sunmuştur. Yazarın amacı, halkı gerçeklere uyandırmak ve düşünce ufuklarını genişletmektir. Yazar, romanlarında han, kahraman, asker, bey ve sultanları olduğu gibi anlatmaya özen göstermiştir. Romanın yazıldığı, Kazakistan'da SSCB Tarihi adı altında Rus tarihinin okutulduğu o dönemde, halkı kendi millî kültürü ve tarihinden haberdar etmenin etkili bir yöntemi olarak edebiyatı kullanmıştır. İki romanda da Kazak halkının gelenek görenekleri, hayat tarzı, çalışma

⁴² Abiş Kekilbayev, *ÜRker*, Almatı 1981, s.254.

⁴³ Sabırjan Şükiruli, “Umıtlıp Ösken Azamat Nemese Danalık Deristeri”, *Kazak Adebıyeti*, 24.04.1988, s.4

⁴⁴ Abiş Kekilbayev, *ÜRker*, Almatı 1982, s.132.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

şartları, meslekleri, devlet yapısı, diplomatik ilişkileri, biy'ler⁴⁵ mahkemesi, aile değerleri, çocuk terbiyesi vb. konularda çok geniş bilgilere yer verilmiştir. Romanın temel mesajı, zorluklarla dolu devrin kapanına sıkışmış bir halkın kurtulma ve yaşama mücadelesidir. Kazak tarihinin kanlı sayfaları “*Aktaban şubırındı, alkaköl sulama*”⁴⁶ olaylarından sonra da, yani “Kan kusup kızılık şerbeti içtim” demeye mecbur kalınan Sovyet devrinde de devam etmiştir.

“*Ürker*” ve “*Eleñ alañ*” romanlarının başkahramanı Abulhayr Han'ın Rusya ile birleşmeyi yeğleyen kurtuluş çaresi, bir tarihî mecburiyettir. Romanın ilk bölümünde Abulhayr Han'ın rüyasında gördüğü kaplan önce kurda, sonra tilkiye dönüşür. Rüyasını çok önemseyen Han, bu konuda uzman olan Mati Biy'den rüyayı tabir etmesini ister. Mati Biy'in tabiri romanın laytmotifi niteliğindedir. Ona göre “*önceden Kazak halkı, kaplandan da korkmayacak kadar cesur, zamanla karşı gelene diş bileyen kurt gibi azılı olmuştur. Ancak akıllının fetvasının, güçlünün gücünün önemsenmediği bir devirde, bir anda birkaç kılığa girebilen tilkiye benzeyecektir. Böyle bir zamanda toplumun menfaati için acil yöntemler üretebilmek, gerekirse kılık değiştirmek memleketin bekası için de önemlidir.*”⁴⁷

A. Kekilbayev, komünizm ideolojisine kayıtsız şartsız inanmayı gerektiren Sovyet döneminde meseleyi bu şekilde ele almakla hayatını hiçe saymıştır. Nitekim “*Ürker*” ve “*Elen alan*” romanları yayımlandıktan sonra bazı kimseler A. Kekilbayev'i aşırı milliyetçilikle suçlamışlardır. Komünist Partisi idaresine yukarıdaki alıntıyı örnek göstererek, yazarın Kazakları Sovyet rejiminden tilki hilesi ile kurtulmaya davet ettiğini, bundan dolayı cezayı hak ettiğini bildirmişlerdir.

Kazak tarihinin iki asırlık zaman dilimini siyasî, sosyal, psikolojik, tarihî ve felsefî açılardan anlatan “*Ürker*” ve “*Eleñ alañ*” romanlarında yazar, son sözü yine halkın sevdiği ve sözlerine itibar ettiği Biy'e söyletmiştir:

“Birliğı korumanın yolu, makam mansıp sevdasından vazgeçmek ve nefse hakim olmaktan geçer. Makam mansıp sevdasına ket vurmak için, hünnerli ile hünnersizi, âlim ile cahili, düşünen insan ile ferasetsizi ayırt etmek gerekir. Birliğin olmadığı yerde kin artar. Kin

⁴⁵Damira İbragim, “Kazak Bozkırlarının Büyük Düşünürleri: Biy-Şeşen'ler”, **İCAPA The Path To Alliance Of Civilizations Through The Asian Community – Bildiriler Kitabı**, Endonezya Üniversitesi, Jakarta 2009, s.127-134.

⁴⁶Muhtar Magavin, **Kazak Tarihiniñ Alıppesi**, Almatı 1994, s.130.

⁴⁷Abiş Kekilbayev, **Ürker**, Almatı 1982, s.73.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve düşmanlık hissiyle yaşamak bireye de, topluma da son derece zararlıdır.”⁴⁸

2. 5. Araştırma Yazıları

A. Kekilbayev edebî eserlerinin yanı sıra birçok araştırma kitabı, makale ve denemeler yazmıştır. Çok sayıda yayımlanmış araştırma yazıları, onun kendi deyimi ile “dinlenmeye, gevşemeye hakkım yok” diyen bir mütefekkir⁴⁹ olduğunu ispatlar. A. Kekilbayev’in yayımlanmış makale ve araştırma yazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1974 yılında “Davirmen betpe bet” (Zamanla Yüz Yüze) makaleler kitabı yayımlanmıştır.

1979 yılında ise “Tırav tırav tırnalar” (Uçup Giden Turnalar) adıyla çeşitli konularda araştırma yazıları basılmıştır.

1992 yılında yayımlanan “Uyqıdağı aruvdın oyanuvı” (Uyuyan Güzelin Uyanışı) adlı eserinde Mangıstav coğrafyası hakkında tarihî beyanlar yer almıştır.

1995 yılında “Zamanmen suhbat” (Zaman İle Sohbet) kitabı bağımsızlık sonrası Kazakistan’ın geleceğine dair görüşlerini içermektedir.

1998 yılında çıkan “Azattıqtın aq tanı” (Bağımsızlığın Beyaz Sabahı) makale-denemeleri de bağımsızlıkla ilgili bilinçli olmaya davet etmektedir.

2001 yılında basılan “Talayğı Taraz” (Eski Taraz), tarihî Taraz şehrinin geçmişi ve bugününe dair belgeler içermektedir.

2002 “Şandoz” (Görkemli Zafer Sahibi) tarihî-ilmî araştırması, daha önce Sovyet ideolojisi açısından olumsuz olarak tanıtılan Orta Asya Türk tarihinin önemli olayları ve şahsiyetleri hakkında tarihî gerçeklerin kaleme alındığı değerli bir eserdir. Jangir Han, Mahambet ve İsatay bu eserde adı geçen şahsiyetlerden sadece birkaçıdır.

2009 yılında “Sır deste” (Sır Demeti) adıyla beş ciltlik deneme, hatıra, konferans ve röportajlarından oluşan eseri yayımlanmıştır.

⁴⁸ Abış Kekilbayev, age, s.69.

⁴⁹ Leonid Koşut, “Zanimatel’no Pouchitel’no”, **Berliner Tseytung**, 1987, S. 263, s.32

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Sonuç

Edebiyatın görevini, “Edebiyat, bir şeyi veya bir kimseyi methetmek, yermek, idare etmek demek değildir. Edebiyat, akıl vermek de değildir. Edebiyat demek, insanları, insanlığı ve dünya hayatını öncelikle edebiyatı yapanın iyi anlaması, sonra onu okuruna anlatabilmesi, böylece okurun kendisini manevî yönden geliştirmesine yardımcı olması demektir.”⁵⁰ diye tanımlayan A. Kekilbayev’in eserleri yıllardır sadece Kazak okuruna değil, birçok yabancı ülke okuruna da ulaşmıştır. A. Kekilbayev’in Sovyet devrinde yazılmış bütün eserleri Rusçaya tercüme edilmiştir. Eserlerinden bazıları SSCB’ye dahil milletlerin dillerine ve Almancaya çevrilmiştir. “Hayatın ve sanatın vebalini almamaya, yalandan ve sorumsuzluktan kaçınmaya, yazdıklarını olgun düşünce ile canlı kalbin süzgecinden geçirmeye”⁵¹ son derece önem veren yazar, eserleriyle okurunun hayatı irdelemesine yardımcı olmuş ve geçmiş ile hâl arasında bağ kurmaya davet etmiştir. Kazak insanının tarihten ders almasına katkı sağlamaya çalışmıştır. Zengin ve ruhu besleyen Kazakçanın sözlü ve yazılı geleneklerine dayanan yazar, özellikle mensur eserleri ile okuyucusunun felsefî, entelektüel ufkunun genişlemesinde büyük rol oynamıştır.⁵²

Tarih olayları üzerinde çok durmasına rağmen A. Kekilbayev bir edebiyatçı olarak, zamanı değil, insanı anlamaya çalışmıştır, zira “zamanın gerçekleri açığa çıktıkça insan tabiatı daha bir sırlı, daha bir anlaşılmaz hale bürünüyor.”⁵³ 2009 yılının aralık ayında 70. yaşını kutlayan A. Kekilbayev’in yazarlık başarısının sırrı “kalû beladan günümüze kadar olup biten her şeyin ilgisini çekmesi ve hayata dün, bugün ve gelecek silsilesi içerisinde değer vermesinden”⁵⁴ kaynaklanmaktadır.

⁵⁰ Abiş Kekilbayev, “Egemen Kazakistan”, Almatı 20-Şubat 1999, s.3.

⁵¹ Nurlan Orazalin, “Anız Ben Akiykattın Alıp Kenistiği”, **Kazak Adebieti**, Almatı 03.12.1999, s.5.

⁵² Gerold Belger, “Grani Tvorchestva”, **Konets Legendı**, Almatı 1979, s.5.

⁵³ Esenbay Düysenbayulı, “Parasat: Abiş Kekilbayev”, **Ana Tili**, 13.04.2009, s.2.

⁵⁴ Esenbay Düysenbayulı, agm, s.2.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

KAYNAKÇA

- ADBİKOV Tölen, **Kekilbayev Turaly**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET:12.12.2009).
- ALDAMJAR Zulqarnay, “Barşa Kazaktın Abişi”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.12.2009)
- AŞİMBAYEV Sağat, “Saliyqalı Söz, Somı İz”, **Leninşil Jas**, S. 45, 1965.
- AUPBAEV Janbolat, “Avtograf”, **Julduz**, Almatı 1996, S. 1.
- BELGER Gerold, “Grani Tvorchestva”, **Konets Legendı**, Almatı 1979.
- BELGER Gerold, “Dala Balladaları”, **Mahabbat Munarası**, Almatı 1982.
- DÜYSENBAYULI Esenbay, “Parasat Abiş Kekilbayev”, **Ana Tili**, 13.04.2009.
- İBRAGİM Damira, “Kazak Bozkırlarının Büyük Düşünürleri: Biy-Şeşen’ler”, **İCAPA The Path To Alliance Of Civilations Through The Asian Community – Bildiriler Kitabı**, Endonezya Üniversitesi, Jakarta 2009, s.127-134.
- KEKİLBAYEV Abiş, **Ürker**, Almatı 1982.
- KEKİLBAYEV Abiş, “Baygetorı”, **Bir Uvıs Topıraq**, Almatı 1966.
- KEKİLBAYEV Abiş, “Egemen Kazakistan”, Almatı 20-Şubat 1999.
- KEKİLBAYEV Abiş, **Altın Şuvaq**, Almatı 1962.
- KEKİLBAYEV Abiş, **Mahabbat Munarası**, Almatı 2005.
- KEKİLBAYEV Abiş, **Tandamalı Şığarmalar**, Almatı 1989, C. 1.
- KEKİLBAYEV Abiş, **Ürker**, Almatı 1981.
- KEMEL Mirzageldi, “Söz Qudiret”, **Abiş Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>.
- KEREYKULOV Kambar, “Jana Aydar Nemese Jazuşının Tvorçestvolık Jolındağı Sındarlı Kezen”, **Leninşil Jas**, 16.05.1981.
- KIRCI Mustafa, “Necip Fazıl Kısakürek’in “Abdülhamid Han” Adlı Tiyatro Eseri Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2008, S. 1/2.
- MAĞAVİN Muhtar, **Kazak Tarihiniñ Alıppesi**, Almatı 2008.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

-
- MAĞAVİN Muhtar, **Men**, Gauhar Baspası, Almatı 1998.
- MIRZATAY Bolat, “Klassik Prozasında Ömir Palsapası”, **Aikyn**, 26.03.2009.
- MUKANOVA Roza, “Abılay Han – Halk Kahramanlık Destanı”, **Jas Alaş**, Almatı 1998, S. 75.
- NAJİMEDENOV Jumeken, “Teren Sezimniñ Tunbası”, **Kazak Adebıyeti**, Almatı 1968.
- ORAZALİN Nurlan, “Anız Ben Akiykattın Alıp Kenistigi”, **Kazak Adebıyeti**, Almatı 03.12.1999.
- QAZAQ TİLİNİN SÖZDİĞİ, Dayk Pres Baspası, Almatı 1999.
- SARSENBAY Orazbek, “Estinin Esesi – Eş, Kezegi – Keş”, **Abış Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.01.2010).
- SÜLEYMENOV Asqar, “Abıştin Qonır Dalası”, **Abış Kekilbayev**, <http://www.kekilbayev.kz>, (ET: 09.12.2009).
- ŞÜKİRULI Sabırjan “Umtılıp Ösken Azamat Nemese Danalık Deristeri”, **Kazak Adebıyeti**, 24.04.1988.
- TAYŞIBAY Zarqın, **Abılay Han. Ömiri Men Qızmeti Turalı Derekter Men Qujattar**, Soltüstik Kazakistan Memlekettik Universiteti Baspası, Petropavl 2005.
- TURĞINBEKULI Serik, “XX. Ğasırdın Jır Javharı – Abıştin Aqındıq Alemi”, **Abış Kekilbayev**, <http://www.kekilbaev.kz>, (ET: 12.01.2010).
- ULIKBEK Esdavlet, “Söz Aldındağı Adaldık”, **Kazak Adebıyeti**, 1989, S. 75.